

УДК 338.43:637.1

Музика П.М., д.е.н., професор[©], **Колос О.М.**, асистент
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

СТАГНАЦІЯ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Аналіз стану молочного ринку України у 2010 році та на початку 2011 року, його проблеми та перспективи розвитку. Висвітлено чинники, що сприятимуть покращенню ситуації та прогнози щодо шляхів розвитку ринку молока та молокопродуктів.

Ключові слова: молочна галузь, виробник молока, молокопереробне підприємство, сировинна база, виробничий кооператив.

Постановка проблеми. Аграрний потенціал України є одним з найпотужніших у світі, але використовується він неефективно, а за темпами розвитку значно відстає від провідних країн. Ситуація у молочній галузі країни не є винятком і є складною. За двадцять років незалежності України поголів'я дійного стада скоротилось на 67%, при цьому у сільськогосподарських підприємствах - на 90,5%, і лише на 2,5% у присадибних господарствах. Тенденцію до скорочення спостерігаємо і сьогодні. У 2010 році виробництво молочної продукції, порівняно з 2009 р., на жаль, теж зменшилось на 3 %. Знизилися також обсяги переробленого молока.

Для того, щоб охарактеризувати стан ринку молока та молокопродуктів необхідно охарактеризувати купівельну спроможність. Купівельна спроможність українського споживача у 2010 році стала нижчою, ніж була у 2009 році. Інфляційні процеси та підвищення цін не дають змоги йому забезпечити себе навіть продуктами стандартного споживчого кошика. Ще одна причина, яка впливає на ситуацію, це сьогоднішня система ціноутворення в молочній галузі. На даний час молочні продукти в Україні коштують стільки ж, як і в Європі. Ці дві причини взаємопов'язані, тому й рівень споживання зараз знизився. Щоб змінити ситуацію на молочному ринку, треба, перш за все, змінити її на ринку молочної сировини. Надто повільний розвиток сировинної бази продовжує тримати у напрузі молокопереробні підприємства. Численні заходи, присвячені питанню якості сировини та розвитку молочного скотарства поки що виливаються лише в гостре обговорення проблемна різних рівнях, що само собою є дуже цінним. При цьому пропозиції фахівців майже не враховуються владою і до них мало дослухаються. Відчувається явний брак практичних дискусій, масштабних практичних дій, яких вже давно потребує галузь.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням ринку молока та молочних продуктів постійно займаються вчені-аграрники: Березівський П.С., Пархомець М.К., Васильчак С.В., Олійник В.М. та інші. Зокрема у роботах Березівського

П.С. розглядаються теоретичні основи формування та оцінки конкурентоспроможності молокопереробних підприємств, конкурентні відносини у молокопродуктовому підкомплексі, конкурентний потенціал галузі. Особлива увага Пархомця М.К. приділена оптимізації виробничої структури господарств молочного типу різних форм власності, ресурсозаощадженню виробництва, вдосконаленню економічного механізму взаємовідносин та державного регулювання і підтримки ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу.

Мета статті полягає в аналізі ринку молока та молокопродуктів за 2010 рік та початку 2011 року, у визначенні шляхів щодо покращення державного контролю за якістю молока та перспективах консолідації активів, створені виробничих кооперативів, підвищенні ролі фахових громадських об'єднань.

Виклад основного матеріалу. У 2010 р. порівняно з 2009 р. поголів'я корів скоротилося на 2,2 % (або на 59,5 тис. голів) - з 2736,5 тис. до 2677,0 тис. голів.

Станом на 1 березня 2011 року у сільськогосподарських підприємствах налічувалось 589,1 тис. голів корів, що на 2,7% менше порівняно з відповідною датою попереднього року - 605,5 тис. голів корів. У присадибних господарствах утримували 2053,7 тис. голів корів, що на 4,2% менше ніж у 2010 році на цю ж дату - 2145 тис. голів корів. Загальна кількість поголів'я корів в Україні протягом року (01.03.2010-01.03.2011) скоротилась на 3.9% - з 2748,9 тис. до 2642,8 тис. голів.

У 2010 р. усіма категоріями господарств було вироблено 11254,1 тис.т молока (сільськогосподарськими підприємствами 2218 тис.т, присадибними господарствами 9036 тис.т), тоді як у 1990 р. - 25508,3 тис.т, з яких сільськогосподарськими підприємствами - 18634,1 тис.т , присадибними господарствами - 5874,2 тис.т.

Із 2218 тис.т молока, виробленого у сільськогосподарських підприємствах у 2010 р., на переробку надійшло лише 1890,388 тис.т (у перерахунку на базову жирність): молока гатунку екстра - 82,79 тис.т (або 4,4% від загального обсягу), вищого гатунку - 592,39 тис.т (31,3%), першого гатунку - 1120,107 тис.т (59,3%), другого гатунку - 77,964 тис.т (4,1%) і негатурного молока - 17,137 тис.т (0,9%).

Однак за 20 років не лише скоротилось виробництво молока (на 54%), а відбувся перерозподіл у секторі виробництва: сільськогосподарські підприємства стали виробляти значно менше, ніж присадибні господарства. На сьогодні у присадибних господарствах виробляють 80% молока, а у сільськогосподарських підприємствах - 20%. [1,с.16].

У новому 2011 р. знизилась закупівельні ціни на молоко. З боку переробників це викликано зміною системи виплати дотацій виробникам згідно з новим Податковим кодексом України. Із 1 січня 2011 р. дотації для виробників молока і м'яса виплачуються не за кілограм зданої продукції, а на одну голову, що утримується у господарстві станом на 1 січня 2011 р. У зв'язку із зміною механізму виплати дотацій закупівельні ціни на молоко знизилась на величину

дотацій, тобто на 15-20% залежно від переробного підприємства. Протягом року ціни на молоко в Україні коливаються, реагуючи на зовнішній ринок, але основним чинником є сезонність виробництва. Попри зниження закупівельних цін на молоко у зв'язку зі зміною системи виплати дотацій, цьогорічна ціна є найвищою порівняно із відповідним періодом 2008-2010 р. Водночас, якщо аналізувати ціни на молоко в Україні по областях, то ключовим фактором їх формування є забезпеченість сировиною регіону. В областях, де виробляється більше молока, незалежно від категорії господарств вартість є нижчою, ніж там, де молока виробляється мало. Імпорт молока і молочних продуктів поступово збільшується і у 2010 р. порівняно з 1995 р. зріс майже у п'ять разів, що для України, як аграрної держави, є негативною тенденцією. Зниження виробництва молока позначається на рівні споживання молочних продуктів населення України. Згідно з даними статистики, при необхідному рівні споживання молока і молочних продуктів (у перерахунку на молоко) 390-395 кг на рік, його фактичне вживання становить трохи більше 200 кг, що майже вдвічі нижче за необхідну норму.

На основі викладеного вище, можна відзначити, що в ситуації, яка склалася, для забезпечення населення України молоком та молочними продуктами Україна може стати імпортером цих продуктів, якщо не нарощуватиме власне їх виробництво.

Покращенню ситуації може сприяти [5,с.30]:

1. Потрібно на рівні уряду навчитися чесно говорити про реальний стан речей. Протягом усіх років української незалежності цифри Держкомстату не відповідали дійсності. Це стосується і обсягів виробництва молока, і чисельності поголів'я, реальний стан кардинально відрізняється від того, що ми бачимо у статистичних звітах. Спеціалісти повинні сісти й проаналізувати реальну ситуацію і наявні ресурси. І лише з'ясувавши це, можна приступати до розробки дієвих кроків для виведення галузі з ситуації, що склалася.

2. Потрібно навчитися прогнозувати баланс споживання. На рівні уряду мала б працювати група аналітиків, які б прогнозували баланс споживання молочних продуктів на внутрішньому ринку, оцінювали, скільки при цьому можна відправляти на експорт, а в разі власного недовиробництва, визначали б необхідні обсяги імпорту.

Молочний ринок нашої країни має великий потенціал, він перспективний. За оцінками експертів, зараз наш ринок молокопродуктів насичений приблизно наполовину. Тобто місткість ринку може в перспективі зрости щонайменше вдвічі. Український ринок розвиватиметься аналогічно до європейського - обов'язково відбуватиметься консолідація активів, будуть злиття та поглинання. Активізації консолідаційних процесів можна очікувати у найближчі два роки. На даний час сприятливі умови для "входження на ринок". Активи компаній зараз недооцінено - це результат кризи. Тому нині ті підприємства, котрі мають фінансові можливості, будуть активно їх скуповувати. Десять найбільших молокопереробних підприємств у 2010 р. за загальним обсягом виробництва відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

**Найбільші холдинги ринку за загальним обсягом виробництва,
січень-грудень 2010 р. [1,с.27]**

№ п/п	Компанія	Загальний обсяг виробництва, тис.т	Частка в загальному обсязі виробництва всіма переробними підприємствами, грудень 2010 р.,%
1	Галичина-Мілкгруп	103,317	6,5
2	Молочний Альянс	96,868	6,1
3	Юнімілк	90,485	5,7
4	Вімм-Біль-Данн	89,426	5,7
5	Терра-Фуд	87,386	5,5
6	Люстдорф	84,217	5,3
7	Мілкіленд	75,817	4,8
8	Геркулес	68,158	4,3
9	Лакталіс	62,707	4,0
10	Альміра	61,148	3,9

Молокопереробні підприємства перебувають у непростій ситуації: з одного боку їм необхідно підтримувати нормальні стосунки з виробником молока, а з другого мати справу з торгівлею. Утримувати баланс дуже важко.

Висновки.

1. На нашу думку для виходу з кризи необхідно поглиблювати співпрацю між виробниками молока і переробниками у вигляді створення виробничих кооперативів. Це повинен бути кооператив, де одним із співвласників є молокоперобник, а другим – громадське формування села. Але при цьому сам кооператив повинен бути окремою юридичною одиницею і розвиватися за власною стратегією. Кооператив повинен бути прибутковим, а внесок переробника на початковому етапі – це забезпечення стартового капіталу. При цьому кооператив повинен взяти на себе функції, що являються для селян важкими: питання зоотехнічні, запліднення, селекції, забезпечення кормами на зиму, якісним ветеринарним наглядом. Головне завдання кооперативу – вибудувати чесні, прозорі і довготривалі відносини із переробниками.

2. Необхідно робити жорсткішим контроль якості молока. Нині на підприємствах працюють ветеринарні лікарі, чиїм завданням є контроль якості молока, що надходить на переробку. При наявності цих лікарів, у нас одиниці підприємств, які приймають молоко дійсно за ДСТУ. Якби виробник молока знав, що молоко якості, яка не відповідає нормам, не прийме ні одне підприємство, то він за тиждень зробив би все, щоб довести якість молока до потрібного рівня. Натомість сьогодні, у разі відмови прийняти некондиційне молоко, виробник везе його на інший завод і там його беруть.

3. Окремі функції Міністерства аграрної політики та продовольства доцільно передати фаховим громадським об'єднанням і при цьому заборонити

чиновникам атестувати підприємства. Атестацію мають проводити фахівці. Нинішній механізм атестації молокопереробних підприємств є корупційним.

4. До посередників, заготівельників молока, слід застосовувати такі ж правила і висувати такі ж вимоги, як і до переробних підприємств. Тобто посередники також повинні проходити атестацію. Це стосується як транспорту, який вони використовують, так і заготівельних пунктів та персоналу.

Література

1. Виробництво молока в Україні / Всеукраїнський щоквартальний журнал "Молоко і ферма" №1 (04), березень 2011 р.

2. Березівський П.С., Железняк А.М. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств: теорія, методика, практика: Монографія.- Львів, 2008.-198 с.

3. Пархомець М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах: [Монографія].- Тернопіль: Економічна думка, 2005.- 346 с.

4. Стерлигов Б.И., Заздравних А.В. Экономика мясной и молочной промышленности. -М.:КолосС, 2009. - 355 с. (Учебники и учеб.пособия для студентов высш.учеб.заведений).

5. Чагаровський В.П. Слід навчитися дотримуватись правил... / Всеукраїнський щоквартальний журнал "Молоко і ферма" №3 грудень 2010 р.

Summary

Muzika P., Kołos O.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhyskij*

STAGNATION OF DAIRY SECTOR IN UKRAINE AND PERSPECTIVE OF DEVELOPMENT

Analysis of the milk market in Ukraine in 2010 and beginning 2011, its problems and prospects. Deals with factors that would improve the situation and forecasts of the ways development of milk and dairy products.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2011 р.